

FİLİZ KİTABEVİ

Doç. Dr. Fatih ÖZTÜRK, editör
Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ANAYASAL CUMHURİYET

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2022

HAZİRAN 2022

ISBN: 978-975-368-753-9

BASKI/CİLT

Kiraz Medya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Matbaacı Sertifika Numarası: 40162

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850) 441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com
bilgi@filizkitabevi.com
Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Bu kitabın macerası Ocak, 2021’de başlamıştır. Aynı ayda Toronto, Kanada’da ABD ve Kanada Federalizmi kitabını tamamlamak üzere araştırma amaçlı bulunurken, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi birinci sınıf anayasa hukuku dersi vizesinden üstün başarı gösteren, aynı zamanda makale yazma isteği olan öğrencilere, yazarları öğrencilerden oluşan bir anayasa hukuku makale kitabı hazırlamak arzusunu ilettiğim de öğrencilerin de buna olumlu karşılık vermesiyle bu kitap ortaya çıkmıştır.

Türkiyeli hukuk öğrencilerinin daha birinci sınıftayken bir kitaba makale yazmaları elbette kolay bir şey değildi. Bu yolda çaba gösteren ve girişimde bulunan, kitapta makalesi yer alan tüm öğrencilere, özellikle Hasna YALMAN’a, Şahika Gruba destekleri için burada bir kez daha şükranlarımızı arz ediyoruz.

Umarız bu kitap Türkiye hukuk akademisinde güzel başlangıçlara yol açarak, hukuk fakültesi öğrencilerinin daha fakülte yıllarındayken makale yazıp yayınlayarak akademiye katkıda bulunmalarının öncüsü olur. Böy-lece Türkiye’de hukuk eğitiminde hakim olan pozitivist hukuk anlayışı zincirlerinin bir nebze olsa da kırılmasına katkı sağlarsa ne mutlu bizlere!

29 Mayıs, 2022, İstanbul

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Giriş	1
Yeni Bir Düzene Geçiş: 1924 Anayasası'na Giden Siyasi Süreç ve Halifeliğin Kaldırılması, Başar Dermenci.....	5
Türkiye'nin Anayasal Sisteminde Denge ve Kontrol, Saliha Alçiçek.....	31
Meşruiyet Kavramı ve Anayasada Meşruiyet, Sevilay Bostancı	53
Türkiye Anayasalarında İnsan Hakları, Duygu Gündüz.....	73
Türkiye'nin Yeni Anayasası ve Halk Girişimi, Ege Göktaş.....	101
Yeni Anayasa ve Temsilcilerin Azli Kurumu, Bilge Turan.....	127
İstanbul Sözleşmesi Türkiye Demokrasisi İçin Bir Yol Ayrımı Olabilir mi? Hasna Niran Yalman.....	149
Bir İnsan Hakkı: Elverişli Konut Hakkı, İpek Genç	171
LGBT v. Din Özgürlüğü, Sümeyye Karadere.....	189
Yeni Anayasa'da Vergi Adaleti, Muttalip Erdem.....	209

GİRİŞ

Hali hazırda Türkiye’de hemen hemen herkesin ittifak halinde olduğu meselelerden birisi de: Yeni bir anayasanın acilen hazırlanıp referanduma sunulmasıdır. Bu ülkenin masum ve temiz insanları halk egemenliğine dayalı, dar bölge seçim sistemiyle, doğrudan demokrasinin vazgeçilmez iki önemli saçı ayağı olan halk girişimi ve temsilcilerin azlini içeren iki önemli kurumla birlikte yepyeni bir anayasayı çoktan hak etmişlerdir. Günümüz anayasacılığının en önemli meselesi devleti elinde tutan kuvvetlerin ayrılması ve bunlar arasındaki kontrol-denge meselesi olduğu bilinen bir olgudur.

Türkiye’de anayasa hukuku literatüründe artık asli kurucu iktidarın sadece halk olduğu hem öğretilerde hem de uygulamada net bir şekilde ifade edilmelidir. Tali kurucu iktidarların ise halk girişimi ve temsilcilerin azliyle sadece halktan direktif aldığı, halk için yönetimi emaneten geçici olarak elde tuttukları anlayışı; daha anaokulundan itibaren devletin halka anayasal şuur ve sorumluluk kazandırma görevi çerçevesinde acilen öğretilmesi gereken en önemli meselelerden birisi olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda halka dayanmayan hiçbir yönetimin meşruiyetinin olmadığı su götürmez bir gerçek olduğu da zihinlere ve kalplere yazılması bir realitedir.

Yeni bir anayasada mutlaka üç unsur yer almalıdır. Bunlar; dar bölge seçim modeli, halk girişimi/vetosu, temsilcilerin azli kurumudur. Yeni bir anayasayı yaparken mutlaka bir yol haritası önceden hazırlanmalıdır. Siyasi parti liderleri veya temsilcilerinin bir araya gelerek anayasa konusunda uzlaşmaya vardıklarını belirtir şekilde beyanlar ve düşünceler hangi ülkede olursa olsun, o ülke siyasetinde hala elitist tavır ve düşüncelerin devam ettiğini bariz şekilde ortaya koyan anlayıştan başka bir şey olmasa gerek.

Dar bölge seçim modelinde o ülkede kaç milletvekili parlamentoya seçilecekse seçim zamanı ülke o kadar seçim bölgesine bölünmektedir. Mesela bir ülke parlamentosuna 500 milletvekili seçilecekse 500 seçim bölgesi oluşturulmaktadır. Böylece meclise siyasi liderin baskısı altında olmayan hür fikirli ve cesur yürekli adayların seçilmesinin önü açılmaktadır. Ayrıca seçim barajı da olmadan bağımsız adaylar da meclise kolaylıkla girebilmektedir. Bu görüşün karşısına hemen şu fikirlerle karşı çıkanların mevcut olduğu bir gerçektir: Parçalı bir yönetimde istikrar nasıl sağlanacaktır? Birleşik Krallık ve ABD seçim sistemleri buna gayet güzel örnekler teşkil etmektedir.

Halk girişimi veya vetosu ise halkın beğenmediği yasal düzenlemeleri hatta anayasa değişikliklerinin yapılması için gerekli imzaları toplayarak demokratik yönetime katılımı sürekli ve istikrarlı bir şekilde sağlanabilmektedir. Belirli sayıda imza toplayarak halk değiştirilmesini istediği hukuki uygulamalarla meclisten referandum yapılmasını talep ederek bunu mecburi hale getirmektedir.

Temsilcilerin azli ise halk hangi seviyede seçmiş olursa olsun (ister başbakan isterse milletvekili hatta bazı sistemler de seçilen hakim ve savcılar) o kişilerin icraatlarını beğenmediği zaman belirli sayıda imza toplayarak ilgili kişiye görevden el çektirilmesi için oylama yapılmasını sağlayabilmektedir. Böylece göreve seçilen kişi görevini hakkıyla yerine getirebilmek için her zaman dikkatli bir şekilde hareket etmek zorundadır.

BU ÜÇ KURUM HERHANGİ BİR ANAYASA DA YER ALDIĞI ZAMAN SORUNLARIN ÇÖZÜM YERİ GERÇEK ANLAMDA HER DAİM SİNE-İ MİLLET OLACAKTIR. HATTA BU KURUMLARLA YÜKSEK MAHKEMELERİN VERDİĞİ KARARLAR BİLE RAHATLIKLA DENETLENEBİLECEKTİR.

Bu üç anayasal kurumu anayasaya derç etmek tam anlamıyla her mevzu da halkın son sözü söyleyebileceği bir sistemi inşa etmek anlamına gelecektir. Elitistler, bunun popülizme yol açabileceğini rahatlıkla iddia edecektir: Oysa elitizm yerine popülizm tercih edilebilir bir şey olsa gerek. Halkı hangi siyasi görüş ve ideoloji ikna ediyorsa bir anlamda sistemde son sözü o söylemiş olacaktır.

Bu maddeleri herhangi bir anayasaya madde olarak koymak halka tepeden bakan yönetimlerin sonu anlamına gelebilir. Bu nedenle bu noktada bundan daha önemlisi, anayasayı hazırlayacak olanların niyetinin ne kadar samimi olduğu da bir realitedir. Bir anayasa ile hedef, belli bir grup veya grupların iktidarını tesis edecek veya devam ettirecek köşe taşlarının ikame edilmesi mi yoksa adil bir sistemin inşa edilmesi midir? Günümüzde kabul gören görüşe göre, anayasalar temel hakları ve hürriyetleri garanti altına bireyleri devlet karşısında koruyan belgelerdir. **Anayasaların özü, devlet karşısında kişilerin korunmasıdır.** Bu nedenle, yeni yapılan anayasanın gayesi millet için adil bir sistemin kurulması, hakların ve hürriyetlerin korunmasıdır. Anayasa ile korunacak haklar ve hürriyetler bu milletin inanç dünyasına aykırılık oluşturacak şeyler olmamalıdır.

Anayasa hazırlanırken geçen dönemde yapılan hatalara tekraren düşülmemelidir; **anayasa yapmak sadece bir toplumdaki elitistlerin işi olmamalıdır.** Sadece STK'lardan bilgi alışverişinde bulunmak yeterli değildir. Özellikle bizim gibi ülkelerde milleti ne kadar temsil ettikleri bilinen ve hala elitist tavır ve davranışla hareket etme saikinde olunan bir modelleme anlayışının sonucunun ne olduğu ortadadır. Bu nedenle, **şimdiye kadar yapılan anayasaların tamamında bu ülkede hep yönetenleri koruma düşüncesi var olmuştur.** Bundan dolayı millete danışma ve milletin ruh dünyasını yansıtmaya gibi bir kaygı olmamıştır. Bu da anayasaların ömrünün kısa olmasına sebebiyet vermiştir.

Yeni anayasa yönetenler için değil, yönetilenler için yapılmalıdır. Bu nedenle hem hazırlanma sürecinde hem de anayasanın kendisinde milletin yönetime katılma araçları mutlaka yer almalıdır. **Anayasa, problemlerin çözüm yeri değil, problemleri çözecek yol haritası yani oyunun kurallarını belirleyen bir belge olmalıdır.** Ayrıca, anayasa çerçeve, yumuşak (değiştirilmesi kolay) ve ince bir anayasa olmalıdır. Kesinlikle detaycı yani kazuistik olmamalıdır. Özlü ve anlaşılabilir bir dille yazılmalıdır. Maddeler detaylara boğulmamalıdır. Belki de 40 maddelik bir anayasa yeterli olacaktır.

Bir kez daha tekrar edecek olursak: Anayasanın ömrünün uzun olmasını sağlayacak en önemli faktörlerin başında milletin yönetime katılımını sağlayacak dar bölge seçim modeli, halk girişimi/vetosu, temsilcilerin azli ve referandum gibi araçların anayasa da mutlaka

yer almasıdır. Anayasa bir ağaç fidesi gibi düşünölmelidir. Onu yaşatacak ve geliştirecek kanalların kesinlikle açık tutulacak şekilde düzenlenmesi bir gerekliliktir. **Bu ülkenin yüzyıllardır en büyük derdi olan meselenin; sistem değil insan krizi olduğu şuuruyla maddeler yazılmıdır.** Bu çerçeveden bakıldığında hükümet sisteminin başkanlık veya parlamenter bir sistem olmasının hiçbir önemi bulunmamaktadır. Asıl mesele; getirilen modelin kontrol-denge mekanizmasını tesis edip, sistemin adil bir şekilde çalışarak milletin her bir ferdinin temel hak ve hürriyetlerini korumasıdır. Daha da önemlisi de meclisin üstünlüğüne dayanan nihayetinde son sözü milletin söylediğı bir sistemin inşa edilmesidir. Özellikle yeni anayasa ile siyasetin sadece siyasi partiler aracılığıyla yapıldığı bir ülke görüntüsünden acilen kurtulmamız gerekmektedir. En önemlisi; yeni anayasa ile din, vicdan ve düşünce hürriyeti çok güçlü bir şekilde sağlanıp korunmalıdır. Ümidimiz ve temennimiz; yeni anayasa ile bu ülkede anayasa ve yasaların yönetenlerin hâkimiyeti için değil, millet için yapılmaya başlanması, alt ve üst tabaka (!) arasındaki gelir uçurumunun kapanması, siyasetin sadece elitlerin işi olmadığı, milletin yönetimi sürekli denetleyebildiğı bir yapıya kavuşabileceğimiz yarımlar temennisiyle...